

เสนาเรื่อง “เมื่อคนรุ่นใหม่ถามหาความหมายของความตาย”

วันศุกร์ที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๗.๐๐ น.

ณ ห้องประชุม หนังสือพิมพ์ข่าวสด กรุงเทพฯ

จัดโดย เครือข่ายธรรมโมฆณ์ เครือข่ายพุทธิกา หนังสือพิมพ์มติชน

มูลนิธิซีเมนต์ไทย และสำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้ดำเนินรายการ ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

วิทยากร นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, ผศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร และคุณมุกหอม วงษ์เทศ

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

นมัสการพระคุณเจ้า และสวัสดิ์ผู้มีเกียรติทุกท่าน ดิฉันขอย้อน ๑๒ - ๑๓ ปีก่อน ที่โรงพยาบาลศิริราช ตึกไอซียู ท่านอาจารย์นอนป่วยอยู่ที่นั่น แต่ในวันรุ่งขึ้น ก็ถูกนำกลับไปยังสวนโมกข์ ๓๐ กว่าวันที่อาจารย์นอนป่วยที่ศิริราช ความตายของท่านเปิดประเด็นเป็นกรณีที่ทำให้เกิดการโต้แย้งทางสังคมมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ความจริงเรื่องของความตายเป็นเรื่องที่ถกเถียงกัน แต่จำกัดอยู่ในวงการแพทย์ การพาท่านอาจารย์มารักษาที่โรงพยาบาลเพื่อให้ท่านอยู่หรือไป หรือความตายของท่านควรจะอยู่อย่างไร เกิดการถกเถียงกันมาก ไม่เฉพาะแต่แพทย์ ในโอกาสพຽນนี้เป็นวันครบรอบ ๑๓ ปี เราจึงตั้งหัวข้อขึ้นมาว่า “เมื่อคนรุ่นใหม่ถามหาความหมายของความตาย” เพราะคนรุ่นใหม่ห่างไกลจากเรื่องนี้มาก

ก่อนอื่นขอแนะนำวิทยากรทั้ง ๓ ท่าน ท่านแรกเป็นแพทย์ ท่านรักษาโรคและรักษาคนด้วย เพราะท่านไปเรียนมานุษยวิทยา ปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ขอแนะนำ นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ปัจจุบันท่านเป็นผู้อำนวยการสำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ ท่านต่อมาเป็นที่รู้จักในมิติทางการเมือง คือ ดร.ไชยันต์ ไชยพร จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ท่านสุดท้าย เป็นบุตรสาวคนโตของคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ เรียนมาทางอักษรศาสตร์ เป็นนักเขียนอิสระคือ คุณมุกหอม วงษ์เทศ

ประเด็นที่คุยในวันนี้ จะใช้เวลา ๑ ชั่วโมง ๕๐ นาที เป็นลักษณะแลกเปลี่ยน โดยตั้งประเด็นขึ้นมา ให้แต่ละคนตอบว่าคิดอย่างไรบ้าง และท่านคงอยากรู้ว่า แต่ละคนจะไปเกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาสอย่างไรกัน ลองฟังดูด้วยกัน ขอเริ่มจากคุณหมอโกมาตรก่อน

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ถ้าจะบอกว่าศึกษาท่านพุทธทาสอย่างลึกซึ้ง ก็คงพูดไม่ได้ เพราะผู้ที่ศึกษาท่านพุทธทาสมีมากมายมหาศาล สิ่งที่ท่านพุทธทาสฝากไว้เป็นมรดกให้กับสังคมไทย ให้ความหมายตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้วยความสมยุคสมัย และได้เข้าใจและได้ใช้บริบทของสังคมสมัยใหม่ ผมคิดว่า ในแง่นี้ เราได้เห็นคุณค่าของท่านมาก

ที่สุด ในแง่หนึ่ง ทางความคิดของศาสนาได้ถูกนำมาให้ความหมาย ไม่ใช่แต่เรื่องของนิพพาน ท่านได้ให้ความหมายที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ พุทธศาสนาในมิติทางการเมือง หรือการงานกับการปฏิบัติธรรม

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

คุณหมอสันใจงานของท่านพุทธทาส ก่อนที่จะมาศึกษาเรื่องความตาย หรือได้อ่านหนังสือของท่านอยู่แล้ว จึงรู้สึกทึ่งสนใจ

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ได้อ่านหนังสือของท่านมาก่อน หลังจากที่ทำงานอยู่ที่จุฬา ในยุคที่มีความสับสนในเรื่องของอุดมการณ์ ก็หันมาศึกษาทางด้านศาสนา และได้อ่านงานของท่านตั้งแต่นั้นมา ต่อมาภายหลังได้ทำงานเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย จึงได้มาเกี่ยวข้องในมิติที่เกี่ยวข้องกับความตายมากขึ้น

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

เชิญคุณมุกหอมค่ะ

คุณมุกหอม

เริ่มอ่านงานท่านอาจารย์พุทธทาสไม่นานมานี้ แต่ประทับใจงานเขียนของท่านมาก โดยท่านจะใช้ภาษาชาวบ้าน โดยใช้โลกุตรธรรม มีอะมีวีย์ ท่านมีอารมณ์ปฤชุน ความเป็นมนุษย์ทางภาษาเขียนด้วย ท่านไม่ได้ใช้ภาษาทางราชการ ภาษาพระ จึงประทับใจ

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ได้อ่านเล่มไหนบ้าง

คุณมุกหอม

ชื่อ อิทปปัจจยตา

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

เล่มนี้อ่านยากมาก แจ้งให้คนรุ่นใหม่ที่สนใจทราบ เพราะบางคนอ่านหนังสือพระ นั่นคือเตรียมหลับ จึงได้ลองมองอีกแง่มุมหนึ่งจากคุณมุกหอมว่า ท่านมีสไตล์ที่แปลก ใช้นิพนธ์

คุณมุกหอม

น่าจะเป็นพระที่เขียนหนังสือ ที่รู้สึกทึ่ง ไม่ว่างที่สุด มีการกระตุ้นเป็นประโยค เป็นวรรค

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

คุณหมอโกมาตรศึกษาท่านพุทธทาส และคุณหมอก็จบที่ฮาร์วาร์ด ซึ่งแปลก หมอหันมาสนใจศาสนา ที่ผมสนใจคุณหมอโกมาตร เพราะว่าจบฮาร์วาร์ด มีผู้ชายคนหนึ่งที่อยู่กับผมตั้งแต่ผมเกิดมา พอผมโตขึ้นมาอายุ ๑๐ ขวบ คือพ่อของผมอ่านหนังสือของท่านอาจารย์พุทธทาส แล้วพ่อก็เป็นหมอ แล้วก็จบจากฮาร์วาร์ด ผมก็รู้สึก เอ มีอะไรเกี่ยวพันหรือเปล่า ตอนเด็ก ๆ ผมก็เห็นคุณพ่อบ้านอ่านหนังสือ หลังจากกลับมาจากทำงาน ปิดคลินิก ก็อ่านหนังสืออะไร ไม่รู้ ก็ไม่เห็นบอกเราด้วย ส่วนคุณแม่ผม อาจจะเรียกว่าได้รับการศึกษา แก่ก็ไม่เข้าใจว่า อ่านไปทำไม เรื่องพระเรื่องเจ้า ก็ไปทำบุญสิ ต่อมาจึงรู้สึกว่าคุณพ่อกำลังช่วยปัญญาชน คือท่านพุทธทาส ท่านเป็นพระสำหรับปัญญาชน ส่วนหลวงพ่อก่อนที่คุณแม่ไปหา ก็คงเป็นชนชั้นธรรมดา ที่ไม่มีการศึกษาอะไร ทำนองนี้ ต่อมาก็ได้อ่านภาษาคนภาษาธรรม ที่ตอนเด็ก ๆ เห็นพ่อวางไว้ อ่านแล้วก็ไม่รู้เรื่อง พอโตขึ้นมาหน่อย ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ตอนนั้น สังคมนิยมฮิตเลอร์ ก็มาเจอหนังสือธรรมิกสังคมนิยม รู้สึกว่า งง ๆ อยู่ และเจอที่ท่านเขียนว่า พระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ ก็ลงไปหมดเลย ภายหลังก็ไม่ได้สนใจ เพราะไปศึกษารัฐศาสตร์ ไปเรียนต่อเมืองนอก ไปเรียนปรัชญาการเมือง เลยนึกถึงหนังสือภาษาคนภาษาธรรม เพราะไปเปรียบเทียบกับงานของเพลโต จึงทำให้เข้าใจงานของท่านพุทธทาสได้มากขึ้น ต่อมาจึงได้นำไปสอนบ้าง เปรียบเทียบกับงานเพลโต ซึ่งนักศึกษาไทยชอบมาก เข้าใจดีขึ้น แต่ผมไม่เข้าใจว่า เข้าใจถูกหรือเปล่า แต่เข้าใจดีขึ้น

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

จากพื้นฐานที่เราฟังวิทยากรมา จะเห็นแต่ละคน ก็มีดีกรีจากความเข้าใจท่านพุทธทาสแตกต่างกันไป เรามาลองดูประเด็นที่เราตั้งไว้เป็นหัวข้อว่า ความตายในทัศนะสมัยใหม่ หรือหลังสมัยใหม่ ซึ่งความหมายจะแตกต่างกันกับท่านพุทธทาสอย่างไร คนปัจจุบันให้ความหมายอย่างไร ก่อนจะไปขอรบกวนคุณหมอโกมาตร ซึ่งบนเวทีโหวตให้เป็นผู้รู้เรื่องมากที่สุด ลองมาคุยให้เราฟังว่า ความตายในทัศนะที่เกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาสมีมิติอะไรบ้าง เชิญแลกเปลี่ยนเลยคะ

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

เมื่อพูดถึงความตาย โดยมองผ่านชีวิตและงานของท่านพุทธทาส เราพูดได้ 2 แง่ คือตายอย่างไร ตอนนั้นคล้ายกับที่ผมพูดที่แรกคือ ท่านอาจารย์พยายามจะตีความแนวคิดต่าง ๆ ให้มันสมยุคสมัย ผมคิดว่า ในแนวทางการตีความ มันท้าทายทัศนะของสมัยใหม่ที่ค่อนข้างมากคือ สำหรับบริบทสมัยใหม่ ความตายคือเรื่องไกลตัว พยายามเลื่อนให้ไกลตัวมากขึ้น คนตายจะไม่ตายที่บ้าน ลูกหลานจะไม่เห็น เพราะไปตายที่โรงพยาบาล จากโรงพยาบาลก็เลื่อนศพไปวัดเลย ซึ่งกระบวนการนี้ จะดึงให้ถอยห่างออกไปจากชีวิตคน พอเป็นแบบนี้ คนสมัยนี้จะไม่คุ้นเคยกับความตาย และพยายามดึงประเด็นเรื่องความตายเข้ามาว่า ตายเดี๋ยวนี้คือตายได้ทุกขณะ หรือว่าความตายมันปรากฏอยู่ในชีวิตทุกขณะอยู่แล้ว ผมคิดว่า ลักษณะอย่างนี้ จะเป็นการพยายามตีความผ่านตาให้เข้ามาใกล้ชีวิตผู้คน ในลักษณะสังคมสมัยใหม่ จำเป็นที่ต้องคิดย้อนมาถามตนเองให้มากขึ้น ในแง่หนึ่ง ท่านก็จะบอกว่า การตายสมัยใหม่ ถือว่าเป็นการสูญเสีย เหมือนกับเป็นการสิ้นสุดลงของชีวิต เป็นการสูญเสีย เป็นการพลัดพราก

แต่ท่านพุทธทาสก็ได้ชี้ว่า มันไม่จำเป็นต้องเป็นอย่างนั้นก็ได้ ความตายมันอาจจะเป็นโอกาสก็ได้ ซึ่งท่านได้เสนอแนวความคิดที่ว่า ตกกะไดพลอยโจน คือในขณะที่เรากำลังลื่นสุดลงของชีวิต ก็ใช้โอกาสนั้น ทำจิตของเราให้สมบูรณ์ที่สุด และยอมรับความตายและเป็นส่วนหนึ่งของการตายอย่างมีสติ นี่เป็นลักษณะการตีความ หรือช่วงชิงนิยามความตาย ที่มันต่างไปจากกระแสหลัก ให้เราย้อนกลับไปว่า ชีวิต หรือความหมายของชีวิต และความตายของนิยามชีวิตสมัยใหม่ อาจจะเป็นไปด้วยอย่างอื่น หรือถูกทำลายเป็นอย่างอื่น

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

คุณหมอช่วยขยายความความตายที่สังคมปัจจุบัน เขานิยาม มันหมายถึง ที่แพทย์นิยามใช้ไหมคะ

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ความตายก็เหมือนอย่างอื่นที่เขาช่วงชิงนิยาม หลาย ๆ พวก หลาย ๆ ฝ่าย ทางสื่อมวลชนก็กำลังนิยามความตายบางลักษณะอยู่ เราดูได้จากตัวแทนของความตายที่น่าเสนอบนหน้าหนังสือพิมพ์ หรือตามรายการทีวี หรือคนอื่น ๆ ก็จะนิยามเป็นอื่น ๆ แต่ความตายปัจจุบัน จะถูกนิยามโดยแพทย์ ซึ่งผมคิดว่า จะโยงไปถึงชีวิตของท่านพุทธทาสคือ นอกเหนือจากสิ่งที่ท่านพูดว่า ความตายในทัศนะของท่านเป็นอย่างไรแล้ว การอาพาธของท่านกับการมรณะภาพของท่าน ก็ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการแพทย์ และมีการโต้แย้งถกเถียงกันว่าความตายจะเป็นอย่างไร ซึ่งข้อโต้เถียงนั้น ยอมรับว่า การแพทย์ได้เข้ามานิยามว่า เมื่อไรควรจะตาย และเมื่อไรไม่น่าตาย ซึ่งลักษณะของความตายที่ถูกการแพทย์นิยาม ก็จะมี ความหมายว่า เมื่อไรเรียกว่าตาย หยุดหายใจ เรียกว่า ตายไหม หรือว่า จะต้องคลี่นสมองตายพวัก่อน แล้วถึงเรียกว่า ตาย ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงเทคโนโลยีทางการแพทย์ด้วย

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

ความตายก็คงเป็นอย่างที่อาจารย์หมอโกมาตรบอกไว้ ปัจจุบันก็เป็นเรื่องของความสูญเสีย รู้สึกพลัดพราก การเมือง จะมองว่า เราเสียทรัพยากรมนุษย์ที่จะทำงานไป เศรษฐศาสตร์ยังเห็นชัดกว่าว่า คนงานตายไป คนหายไป และแยกแยะด้วยว่า เป็นผู้ขายหรือผู้หญิงตาย ผมยังติดใจที่คุณหมอบอกว่า จะต้องมีการเตรียมตัวตาย ก็คงไม่มีใครจะปฏิเสธ ทั้งหมอกหมอมและผมว่า คนเราเกิดมาแล้วต้องตาย ซึ่งคงต้องเตรียม หากพูดถึงการบริหารจัดการ ที่คนเขาไปเรียนมา ไม่ว่า MBA หรือ MPA ต้องมีการวางแผน และวางไว้เป็นระบบ เช่น ผมจะมาพูดวันนี้บ่าย 3 ถ้าผมไม่เตรียมตัวมา เท่ากับผมแย่มาก ผมเป็นคนไร้การบริหารจัดการเป็นที่สุด เพราะทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ต้องจัดการบริหาร เตรียมตัวตาย และประเด็นคือ ตายเมื่อไร ตายอย่างไร อย่างเมื่อวานผมรู้ว่า บ่าย 3 จะต้องมาวันนี้ และที่น้อยอย่างน้อย ผมต้องเตรียม แต่เราไม่รู้ว่า จะต้องตายเมื่อไร จะเตรียมเมื่อไร เตรียมพร้อมขนาดไหน เตรียมแบบสุดตัว หรือเตรียมแบบผ่อนส่ง คือเตรียมประกันชีวิต คือผ่อนส่งไปเรื่อย ๆ คือคงไม่มีใครรู้ว่า ต้องเตรียมเมื่อไร อย่างไร หรือเลิกคิดไปเลยดีกว่า

คุณหมอกหมอม

คือความตายเป็นเรื่องลึกลับ ไม่แน่ใจว่า เมื่อพูดถึงความตาย มันเป็น dying หรือ death ซึ่งเหมือนกับความตายเป็นเรื่องธรรมชาติก็ได้ หรือเป็นอภิปรายบางอย่าง ที่จริงไม่มีใครบอกได้ว่า เรารู้จักความตาย ซึ่งทุกคนยังไม่ตาย เหมือนกับเรารู้จักชีวิต ความรัก ความกลัว ความเหงา เหมือนกับเราต้องมีประสบการณ์บางอย่างมาก่อนหรือเปล่า ถ้าทุกคนยังไม่เคยตาย สิ่งที่เรารับรู้เกี่ยวกับความตายก็คือ การเห็นคนอื่นตาย หรือการอ่านในสิ่งที่เห็นเกี่ยวกับความตาย ความจริงความตายก็อยู่รอบ ๆ ตัวเรา อย่างที่เดินทางมานี้ นี่เป็นเหตุการณ์จริง ก็รู้สึกเจ็บแปลบที่หัวใจ ทำให้สงสัยว่า เป็นโรคหัวใจ ทำไมจึงเจ็บผิดปกติ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่ตลกมาก และติดตัวไปว่า ระหว่างที่เราเตรียมเรื่องจะมาพูดเรื่องความตาย เราไม่ได้เตรียมตัวตาย ก็ตลกอีกในชีวิต แต่อย่างที่อาจารย์ทุกท่านทราบดี ถ้าเราเตรียมตัวตายที่ดีกว่าไม่เตรียมตัว

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

คือผมดูหนังเรื่องหนึ่ง มีใช้หนังสือสารคดี เรื่องความตายในวัฒนธรรมต่าง ๆ เขามีเรื่องราวของผู้หญิงคนหนึ่ง ผมเข้าใจว่าที่ฮ่องกง เขาอายุยังไม่มากเท่าไร ประมาณ 60 กว่า แข็งแรงดี มีลูกไปเรียนเมืองนอก แต่เขาเตรียมตัวตาย วิธีการของเขา คือ เตรียมสถานที่ เตรียมที่เก็บกระดูก และไปปิดกวด และดูว่าหากแก่ตายไปแล้ว เพื่อนบ้านจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร เป็นใครบ้าง และเขาก็ไปซื้อชุดที่แก่เตรียมไว้ใส่ในวันตาย รองเท้าจะเป็นอย่างไร เงินทองของแกมีน้อยอยู่แล้ว แต่ก็ทุ่มเทในการเตรียมตัว เขาพิถีพิถันมาก เพราะถือว่า เป็นการตายครั้งเดียวในชีวิต และไม่อยากให้ลูกหลานผิดหวัง คนจีนถือว่า ตายไปมีผลต่อลูกหลานในแง่หนึ่งของความเชื่อ บางคนที่เราเพิ่งจัดประชุมเรื่องการดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้าย มีคนมาเล่าให้ฟังว่า เขาดูแลผู้ป่วยที่ใกล้ตายเป็นคนจีน และเขาอยากจะทำเวลาตาย ถ้าตายตอนเช้ามีดีที่สุดที่สุด ลูกหลานจะเจริญรุ่งเรือง เพราะว่า คนตายไม่ได้กิน จะเหลือไว้ให้ลูกหลานถึง 3 มื้อ หากตายตอนสายคือ กินไป ๑ มื้อแล้ว จะเหลือไว้ ๒ มื้อ ถ้าตายตอนค่ำ เขาจะไม่ชอบ เขาขอให้หมอใส่ยาเพิ่มความดัน อย่าให้ความดันตก เพราะจะได้ตายตอนเช้ามีดี พอใส่ไปแล้ว มันก็พ่นขึ้น ความดันก็สูงขึ้น แต่มันไม่ตายตอนรุ่งสาง มันไปตายตอนบ่าย คือกินไปแล้ว ๒ มื้ออย่างนี้ก็มี ดังนั้นการเตรียมตัวตาย ผมคิดว่า ในแต่ละวัฒนธรรม คงมีการเตรียมตัว โดยคิดไม่เหมือนกัน

สำหรับท่านพุทธทาสได้พูดไว้ คือเตรียมในมิติของจิตใจเป็นหลักคือ ทำอย่างไร เราจึงไม่ทุกข์ร้อนมากเมื่อเราจะตาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิตแบบพุทธคือ ชีวิตเมื่อดำเนินมาก็มีความผูกพัน มีสิ่งค้างคาใจต่าง ๆ มีความทุกข์ ความร้อน ที่มาผูกพันกับชีวิต ครั้นมาถึงสุดปลายทางของชีวิต ก็มีความห่วงใย มีความวิตกกังวลต่อความพลัดพราก และทำอย่างไร เพื่อไม่มีสภาวะอย่างนั้น ในเวลาที่จะตาย ซึ่งท่านก็เสนอไปว่า ค่อย ๆ ตายไปล่วงหน้าก่อน เพื่อสลัดหลุดความวิตกกังวลในสิ่งต่าง ๆ อย่างเช่น หากเราผูกพันกับอะไร ๆ มาก ๆ เราก็จะทุกข์มาก ก็ฝึกตั้งแต่น้อย ๆ เพื่อเป็นการเตรียมต่อไป หากทางการแพทย์ก็เป็นอย่างที่อาจารย์ไชยันต์ว่าไว้ มันตายไปได้อย่างที่นึกวางแผนที่ดี โดยรู้ช่วงระยะเวลาว่า อย่างวันนี้ เราได้เตรียมไปกี่% แล้ว อีกกี่% ถึงที่หมาย และถึงวันตาย ก็เตรียมได้มากแล้ว แต่ในความเป็นจริง เราก็เตรียมไม่ได้ เพราะว่า ไม่รู้จะตายเมื่อไร

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

เป็นไปได้ไหม ที่อาจารย์พุทธทาสคิดไว้ คือความตายของท่าน เน้นไปที่จิตวิญญาณมาก เพราะท่านเชื่อว่า ไม่ว่า จะตายตอนไหน ช่วงความตายนั้นจิตก็เป็นเรื่องสำคัญตลอดเวลา ดังนั้นอย่าให้ความรู้สึกของการกลัวตายเข้ามา เพราะว่า ความรู้สึกกลัวตายเป็นสัญชาตญาณของสัตว์โลกทุกชีวิต หากปล่อยให้มันคุกคาม จะทำให้ความกลัวตาย ไปผลักดันการมีชีวิตอยู่ในบางรูปแบบหรือเปล่า ดังนั้นจึงรู้สึกว่า เมื่อท่านพูดถึงความตาย ท่านจะเน้น การตายก่อนตาย หรือเมื่อถึงช่วงการตายจริง ๆ ก็ไม่ต้องหอบสังขารหนีความตาย แต่การตายก่อนตาย นั้น หมายถึง อย่าให้เรื่องของจิตใจมันถูกความตายซึ่งเป็นธรรมชาติอยู่จริง มาคุกคามอยู่ตลอดเวลา แล้วให้จัดการ กับมัน หากจัดการแล้ว ต่อให้ต้องมาเจอความตายที่เป็นของจริง ก็ไม่ทุกข์ร้อน

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ในแง่หนึ่งที่เราพูดถึงการเตรียมตัวตาย หรือการฝึกเพื่อจะรับมือกับความตาย ได้มีการเปรียบเทียบหลาย ลักษณะ ที่มักเปรียบเทียบ อันหนึ่งคือ มันต้องฝึกคล้ายกับการสอบ ต้องทำคะแนนสอบซ่อมไว้บ้าง พอถึงวัน ตายจริง จะรู้ถึงการปลดปล่อยออกไปได้ อย่างประสบการณ์ของบุคลากรทางการแพทย์ ก็เล่าให้ฟังว่า คนที่ กำลังจะตาย จะทรมานทรมาย ไม่ยอมตายสักที มันจะมีลักษณะอย่างไร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขหลายคนทำงานด้วย เขาก็เล่าให้ฟังว่า จะมีการอาละวาด มีความเกรี้ยวกราด หรือความโกรธอยู่ในตัว โกรธที่ชีวิตไม่ได้เป็นอย่างใจ หรือโกรธที่ยังไม่ได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือโกรธที่ต้องพลัดพรากจากตนไป มันเหมือนกับความตายที่ไม่สันติเท่าไร เท่าที่เห็นได้ แต่กระบวนการบางส่วนที่พูดถึงถึงการเตรียมตัวตาย จะมุ่งไปที่ จะเตรียมตัวอย่างไร เพื่อไม่ให้ เกิดสภาวะที่ทุกข์ทรมาน ในยามที่ต้องสูญเสีย เพราะว่า ความตายก็ถูกนิยามในเรื่องของความสูญเสีย ทุกสิ่งทุกอย่าง จะมีปฏิกิริยาออกมาอย่างนั้น

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ท่านพุทธทาสเรียกคนตายไม่พร้อมว่า ตายโหง ซึ่งตรงกับคนโบราณเรียกเพราะตายโหงคือ คนที่ยังไม่อยาก ตายในทุกสภาพ ไม่ว่าจะนอนป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุ หรือคนที่ยังไม่อยากตายนอนทรมานทรมาย แล้วอย่างนี้ อาจารย์ไชยันต์ เมื่อไหร่ อาจารย์มีประเด็นอะไร

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

มีครับ เมื่อคุณหมอบอกพูดถึงวัฒนธรรม คำว่า วัฒนธรรมนั้น น่าสนใจมาก เราคงต้องลองนึกถึงวัฒนธรรมของการ ตาย แยกกับสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติของความตาย คือเราต้องมองศาสนาว่า เป็นวัฒนธรรมหนึ่ง และวัฒนธรรม ของผู้หญิงฮ่องกง ก็เป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ผมคิดว่า แต่ละวัฒนธรรมคงออกแบบการเตรียมตัวตาย ให้นำให้ คนที่จะตายมีความสุขทุกวัฒนธรรม คงมีคำอธิบายถึงความตาย คือตายแล้วไปไหน และตายอย่างไรให้ตาย อย่างมีความสุข ช่วงที่คุณหมอเล่าถึงผู้หญิงคนนั้น ถ้าแกจัดแจงซื้อผ้าทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว และได้ของ ครบถ้วนทุกอย่าง ผมคิดว่าแกคงไม่ทรมานทรมาย ผมเดาเอานะ เพราะคุณหมอบอกพูดถึงคนไข้ที่โรงพยาบาลว่า พื้นฐานเขาเป็นอย่างไร เราก็ไม่ได้ไปดูตอนที่แกตายว่าทรมานทรมาย หรืออึดปรี้ม แต่ผมมีข้อสมมติฐานว่า ทุกวัฒนธรรม คงมีคำอธิบายเรื่องความตาย และมีกลไกอธิบายถึงความตาย ตาย อย่างมีความสุขทุกวัฒนธรรม คริสต์ก็มี อิสลามก็มี และเมื่อตายก็มีความสุข อย่างที่มีการหล่อหลอมกันมา ौ

ที่คนทรมานตาย ก็คงไม่ได้หล่อหลอมเกี่ยวกับวัฒนธรรมการตายของตนเองแน่ เพราะผมคิดว่า ที่คุณหมอบอก การตายเป็นโอกาสที่ดี ผมนึกถึงโสเครตีสในบทสนทนาเพลโต ที่เป็นบทสนทนาที่พูดถึงชีวิตและความตายของโสเครตีสเอง โสเครตีสบอกแก่จะตาย ก็คงมีความสุข เพราะแก่ไม่ห่วงและมีโอกาสดี โอกาสดีเพราะอะไร เพราะแก่จะไปพบเทพที่เรารู้จัก พบแต่คนดี ๆ กรีกมีวัฒนธรรมที่เชื่อว่า คนที่มีความเก่งกล้า เมื่อตายไปจะไปอยู่ร่วมกันในทำนองนั้น จะเห็นว่า อคิลิสซึ่งแก่ไม่กลัวตาย เทศเตอร์ก็ไมกลัวตายแต่กลัวเมีย ทำอย่างไรได้ มันไม่ใช่ความผิดของฉัน ใครก็ต้องไปรบ เผลอฆ่าคนผิด จึงฆ่าอคิลิสไป เขาก็มีวัฒนธรรมของเขา และเขาก็คงมีความสุข เพียงแต่คนที่ทรมานตาย หรือไม่ได้ไปศึกษาวัฒนธรรมการตายของตนเอง

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ปัญหา คือ วัฒนธรรมหนึ่ง มันไม่มีความเป็นเนื้อเดียวกันอย่างสมบูรณ์ อย่างกรณีเราดูคนไข้ที่อยู่ในระยะสุดท้าย บางที่อยู่ในสังคมไทยด้วยกัน มาจาก ไม่ว่า จะเป็นพุทธ คริสต์ ฟัน้องก็ไม่เหมือนกัน บางคนก็คิดว่า ต้องทุ่มเทเข้าไป มันยังมีโอกาส แม้ ๐.๐๐๐๑% ก็ไปให้สุดเต็มที่ ไม่งั้นเพื่อนบ้านเรา จะว่าเรากตัญญู คือแม่เลี้ยงเรามา แม่หมดเงินหมดทองเท่าไร ก็ไม่ต้องนึกถึง มีนะครบ ๑๑ วันหมดไปหลายล้าน กรณีท่านพุทธทาสก็เช่นเดียวกัน ในช่วง admit ช่วงสุดท้าย ก็หมดไปหลายล้านในช่วงนั้น แต่ขณะเดียวกันก็มีฟัน้องคนอื่นว่า มันไม่ใช่การตายที่ดีที่ควรจะให้กับพ่อแม่ ดังนั้นมันมีการท้าทายของความคิด หรือการตีความหลายชุด

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

คงต้องมีการแยกเป็นหลายส่วน และส่วนเฉพาะตัวเอง ที่จะตายกับอีกส่วนหนึ่ง เป็นความหมายทั่วไป ปฏิบัติกับตัวคนอื่น ที่จะตาย ส่วนแรกที่ผมบอกว่า ทุกวัฒนธรรมมีกลไกที่หลอกตัวเอง หรือทำให้เราสบายใจว่า จะตายอย่างไรจึงมีความสุข ทุกวัฒนธรรมมีแน่ ส่วนคนที่จะไปดูแลคนจะตาย จะมีทั้งรักจริง ๆ ไม่อยากให้ไปตาย หรือคนที่หน้าไหว้หลังหลอก โกหกก็มีเยอะ เพราะฉะนั้น มันจะต้องอยู่ต่อไป

คุณมุกหอม

คิดว่า จะต้องแยกความตายกับงานศพค่ะ พอตายไปแล้ว ปัญหาทั้งมวลคือ งานศพมากกว่าในสิ่งที่คนตายจัดการเองไม่ได้ จึงฝากฝังสั่งเสีย และอาจจะไม่ได้รับการปฏิบัติตาม ในการถกเถียงแย้งซึ่งอย่างที่ว่าอาจารย์ไชยันต์พูดไว้ เรื่องความตายเป็นวัฒนธรรมที่ทุกศาสนาจะให้ความหมายกับความตาย แต่เมื่อเปรียบเทียบกันดู จะพบว่า ความตายของแต่ละคน อาจจะมี ความหมายที่ขัดแย้งกัน หรือไม่ไปด้วยกันก็ได้ เพราะความหมายคงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้ว เข้าใจว่า มนุษย์คงต้องสร้างขึ้น มิใช่เป็นการค้นพบ เพราะฉะนั้นสรรพสิ่งทุกอย่าง ไม่ได้มีความหมายในตัวเอง นอกจากมนุษย์จะเป็นผู้ให้ความหมาย ดังนั้นความตายก็เหมือนกัน ดูเหมือนจะไม่มีใครกล้าบอกว่า ความตายไม่มีความหมาย ทำไมความตายต้องมีความหมาย จริง ๆ เมื่อเราไม่ได้เข้าใจความตาย แต่ว่า ความตายเป็นตัวตั้งที่จะอธิบายชีวิตมากกว่า เหมือนกับคนที่รู้ว่า จะตายเร็ว ๆ นี้ จะรู้จักปรับเปลี่ยนชีวิตแบบถอนรากถอนโคน เช่น รู้ว่าเป็นมะเร็งในระยะสุดท้าย แม้ว่าจะเขียนหนังสือ หรือบอกกล่าวออกมา จะรู้ว่า มีการปรับเปลี่ยนในการคิด หรือดำเนินชีวิตใหม่หมดเลย เมื่อรู้ว่าจะตายแล้ว แสดงว่า ความตายเป็นเรื่องที่เราต้องย้อนกลับไปคิดทั้งชีวิต มากกว่าตัวความตายเองหรือเปล่า เพราะว่า ความตายกำลังมาถึงอยู่แล้ว

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ผมคิดว่า เป็นประเด็นที่น่าคิดว่า ในบริบทสมัยใหม่ คือความตายเหมือนกับว่า ถูกเลื่อนออกไปจากชีวิต และเราก็ไปเกี่ยวข้องกับมันน้อย ในแง่หนึ่ง เมื่อเราทำงานกับผู้ป่วยระยะสุดท้าย จะได้พบกับเรื่องพวกนี้ว่า คนที่เสียชีวิต ผมเพิ่งอ่านบทความหนึ่ง ซึ่งเขียนโดยฝรั่งคนหนึ่ง เขาเขียนถึงความตายของตนเอง เนื่องจากเขาเป็นโรคมะเร็ง และมะเร็งก็มีหลายลักษณะ ผมก็เป็นมะเร็ง อาจารย์ก็เป็นมะเร็ง เมื่อตื่นขึ้นมาคืนวันหนึ่ง เขาเกิดอาการที่ทางการแพทย์ถือว่า แพ้อย่างรุนแรง เป็นอะนาไซเลติก อาการแพ้อย่างนี้ จะตายอย่างรวดเร็ว เขารู้ตัวแล้วว่า เขากำลังจะตาย เขารับปลุกภรรยา แล้วรีบขับรถจากบ้านในซานเมืองชนบท ไปโรงพยาบาล ระหว่างทางที่เขาวิ่งว่า กำลังจะตาย ระหว่างทางที่วิ่งรถไปโรงพยาบาล เขาก็แปลกมากคือ เขามีสติค่อนข้างดี ในการรับรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะเขาอยู่ในวัยที่เคยผ่านช่วง ๕๐ - ๖๐ ยุคนั้นมา และเคยใช้สารกระตุ้น หลอนประสาท ทางแพทย์เราเรียกยาหลอนประสาท แต่ในความเป็นจริง มันถูกใช้ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน หลายแห่ง ในการที่จะทำให้คนเข้าถึงสำนักบางอย่างที่ในชีวิตประจำวันไม่เปิดเผยตัวตน เองให้กับเรา พอเขานั่งรถจากบ้านไปโรงพยาบาล เขาเขียนบรรยายไว้อย่างละเอียด มันเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างในความรู้สึก นับจากช่วงที่เขาเริ่มมีตลง ตาเริ่มมัว เป็นสีเทา ตามีตลงไปเรื่อย ๆ และความรู้สึกเปลี่ยนไปอย่างไร และเมื่อเราใกล้ความตาย มันเปลี่ยนแปลงอย่างไร เขารู้สึกว่า มันหนักมาก เขาใช้คำว่า Heavyness คือมันหน่วงลงที่ ศูนย์กลาง คือเขาแบกศีรษะเขาไม่ไหว เหมือนกับสังขารมันหนักมาก นักกระทั่งเขาต้องทิ้งตัวไปที่เบาะรถ หลังจากนั้นก็ตกลงไปในความมืดมากขึ้น และพื้นที่ที่โรงพยาบาล แต่พอฟื้นมา ที่น่าสนใจคือ เขาเขียนบรรยายชีวิตว่า เขาฟื้นขึ้นมาจากที่เขาตายไปครั้งหนึ่ง มันน่าสนใจที่เมื่ออ่านบทความเขาแล้ว มันคล้ายกับบทความของคนที่ไปปฏิบัติธรรม ยกตัวอย่างเช่น เขาจะมีความรู้สึกอยู่กับปัจจุบันขณะ ได้ดีกว่าอดีตมาก คือ enjoy ชีวิตทุกวินาที และวิธีคิดวิธีมองโลกของเขาได้เปลี่ยนแปลงไป ผมมีความรู้สึกว่า ส่วนหนึ่งของการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับความตาย มันมีแง่มุม คือเมื่อมีคนมาเผชิญกับความตาย จะทำให้การมีชีวิตอยู่ในโลก หรือความจริงแท้ของชีวิตได้ปรากฏให้เห็น และหลังจากนั้น ปานประหนึ่งว่า มีความตายเป็นเป้าหมาย คือเหมือนกับมีชีวิตอยู่โดยสัมพันธ์กับความตายอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในแง่นี้ ผมว่า คล้ายกับที่ท่านพุทธทาสว่าไว้คือ มันเหมือนกับมีมรณสตอยู่ตลอดเวลา มีความตายเป็นเครื่องเตือนอยู่ว่า ชีวิตนี้มัวโอ้อ้ออยู่ไม่ได้ หรือมัวแต่ไปเสียเวลากับเรื่องไร้สาระอยู่ไม่ได้ เราพบว่า ในลักษณะนี้ว่า คนที่ป่วยหนักแล้วฟื้นขึ้นมา มันจะไปตัดสิ่งไร้สาระของชีวิตออกไปมาก เป็นเรื่องที่ท่านพุทธทาสได้พูดทำนองนี้ไว้เหมือนกัน

ดร. อรศรี จามวิทยาพงศ์

ท่านพุทธทาส จะพูดประเด็นวัฒนธรรมไว้มาก เหมือนกับหนังสือของอาจารย์ คือท่านจะเล่าว่า วัฒนธรรมเมื่อก่อน จะเป็นอย่างที่ท่านอาจารย์ชยันต์บอก ในวัฒนธรรมไทยมีการเตรียมตัวตาย และเชื่อว่าความตายเป็นของปกติ จะต้องมีการเตรียมตัวตาย ดังนั้นจะต้องมีการเตรียม และวัฒนธรรมมีการอยู่ร่วมกันมาก มนุษย์เจอกันน้อยและอยู่ในครอบครัวมาก ดังนั้นเด็กที่เกิดขึ้น ได้เรียนรู้ความแก่ เจ็บ และตาย ได้เห็นปู่ ย่า ตา ยาย ตายก็เศร้า แต่ความตายไม่ใช่ของน่ากลัว หรือคนในบ้านตาย ก็นำศพมาเผา คนในชุมชนก็เห็นความเป็นเช่น

นั่นเองของร่างกาย ทำให้ท่านอาจารย์พุทธทาสบอกว่า มันไปกระทบกับชีวิตของคนที่มาดู ดังนั้นเมื่อเวลาถึงงานศพที่สวนโมกข์ ท่านจะให้เผากันกลางลานเลย

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

น่าสนใจที่อาจารย์บอกแบบนี้แต่อย่าลืมว่า พุทธศาสนาเกิดขึ้นมาจากคนที่ถูกกักกัน ปิดไม่ให้เห็น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เจ้าชายสิทธัตถะ จึงต้องออกเดินทางไปหาคำตอบในเรื่องนี้ ขนาดคนธรรมดาเจอสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว ไม่ต้องการคำตอบ อันนี้ผมพูดแบบไม่ได้ดูถูกดูแคลนว่า ที่อาจารย์พูดแบบนี้คนธรรมดาก็ได้เห็นได้ปลงอยู่แล้ว แต่ท่านสิทธัตถะ ท่านไม่ปลงอยู่แล้ว ท่านเจอท่านช็อค เป็นการตกใจครั้งแรกที่ได้เห็น

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

อาจารย์ ตรงนั้นอาจจะเปลี่ยน อาจจะเป็นเพราะ พบในวัยที่ไม่บังควร มันทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเบี่ยงเบนไป แทนที่อยากจะไปเป็นกษัตริย์ ก็ออกไปตั้งแต่อายุ ๒๙ ปี จึงพยายามปิดกั้นตรงนั้น ซึ่งตรงนี้ เราก็ก่อนหน้านั้น ถ้าอย่างนั้น วัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน มันไม่เอื้ออำนวยให้คนรุ่นใหม่ที่เกิดมา มันได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความตายที่ว่า ในขณะที่วัฒนธรรมเมื่อก่อน มันได้อยู่ร่วมกัน ถึงจะเรียนรู้หรือไม่เรียนรู้ ได้เห็นความตายของคนแก่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นเรื่องธรรมดา และได้เห็นธรรมชาติของมัน และปลงได้โดยการซึมซับหรือเปล่า แต่พอปัจจุบันได้แยกออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยว งานศพก็ได้ไปเห็นที่วัด และใส่ไว้ในโลงแล้ว เมื่อก่อนเขาเปิดโลงให้ดูศพ ๓ เดือน ตอนที่มันเน่าหมดแล้ว ทำให้เห็นว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดา อีกหน่อยฉันก็เป็นแบบนี้ เป็นเรื่องธรรมดา และมีสิ่งที่เป็นการเรียนรู้เรื่องความตาย อยู่ในวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการเตรียมตัวตาย อย่างพร้อมที่จะไป ไม่ว่าข้างหน้าจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าในสังคมปัจจุบันตรงนี้อาจหายไป เราไปวัดก็ต่อเมื่อ เราจะไปเผาเพื่อน หรือเพื่อนจะมาเผาเรา ทำให้เราไม่มีโอกาสได้เรียนรู้

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

ผมไม่อยากจะให้คนปลงกับความตาย ผมเห็นด้วย แต่เมื่อปลงแล้ว จะให้ความตาย ที่ตายอย่างไม่ชอบธรรม มันจบไป มันคนละเรื่องกันนะครับ แต่ประเด็นนี้ หากคิดว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาแล้ว เราปลงกับความตาย เราจะแยกแยะการต่อสู้ เช่นทุกวันนี้ ถ้าความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ลดทอนลง ผมคิดว่า มันจะเหลือแต่ความตายประเภทโรคภัยไข้เจ็บที่ มาโดยไม่คาดฝัน ตายโดยอุบัติเหตุรถยนต์ ปลงแล้วก็จัดการเกี่ยวกับอุบัติเหตุรถยนต์ทั้งหมด ดังนั้นการตายจากความไม่แน่นอนของสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่นเดินแล้วตกท่อ หรือโดนโจรขโมยแท่ง อันนี้มันไม่ใช่ความตายที่เราต้องปลงแล้วยุติได้

ผมเคยดูหนังอยู่เรื่องหนึ่ง ที่นึกแสดงคือ อูมา แสดงที่เรื่องเกี่ยวกับการตรวจยีนส์ หรือเรื่องพันธุกรรม เขาคิดว่า จะจัดการเกี่ยวกับพันธุกรรมของคน เช่น คนที่เป็นเบาหวาน ซึ่งเป็นโรคทางพันธุกรรมได้ ให้มันสูญพันธุ์ไปเลย คือไม่ให้มีลูก หรือแม้กระทั่งสามารถกำหนดได้ว่า คน ๆ นั้น ภายใต้งีโนมนี้ จะตายเมื่ออายุ ๗๐ ปี เมื่อเรารู้ว่าเราจะตายเมื่ออายุ ๗๐ ปี ความหมายของความตาย จะเปลี่ยนจากหน้ามือ เป็นหลังมือเลย หมายความว่า สิ่งที่ท่านพุทธทาสพูด อาจจะใช้ได้บ้าง ถ้าเหลือตกทอด ไปสู่ยุคหน้านั้น ผมคิดว่า ประเด็นสำคัญ จะต้องดู

บริบทด้วย เราจะเน้นไปที่ความตาย และพระพุทธศาสนาอย่างเดียวก็น่าดี แต่หากเราละทิ้ง สิ่งที่จะช่วยให้คนตาย
ลดน้อยลงได้ไหม เราจะเหลือปัญหา ที่น่าคุยกันอีก

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

จะมีประเด็นแลกเปลี่ยนใหม่ค่ะ

คุณมุกหอม

สงสัยเรื่องมีอะไรระเบิดพลีชีพคะอาจารย์ เพราะเขาคิดว่า การตายของเขามีความหมายในทัศนะอิสลาม เราจะคิด
กลับไปได้อย่างไรว่า ความตายอย่างนั้น มีความหมายในหนทางของพระเจ้า ที่จะช่วยปลดปล่อยประชาชนของ
เขา และวิธีคิดกับความตายแบบอื่น ๆ อย่างไร

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

อันนี้ผมคิดว่า คล้าย ๆ กับ การคิดของแต่ละวัฒนธรรม ที่จะตีความของความตายว่า บางรูปแบบจะเป็น
อย่างไร มันไม่ใช่เฉพาะกรณีระเบิดพลีชีพ เช่น ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่นักบินญี่ปุ่นขับเครื่องบินไปชนเรือรบ
แบบกามิกาเซ่ ซึ่งเป็นภาษาญี่ปุ่น แปลว่า พายุของพระเจ้า คือก่อนหน้าเกิดเหตุการณ์มีพายุพัดมา ทำให้กำจัด
ภัยไปได้ หลังจากนั้นเขาก็ใช้คำนั้นมา แต่ทางตะวันตกก็อนุมานกับปรากฏการณ์ของเหตุการณ์นั้นว่า ทำไมจึงมี
วิธีคิดแบบตายได้ง่าย ๆ อย่างนั้น เพราะว่า คงอยากมีชีวิต ให้ยืนยาวกว่านี้ พวกที่เติบโตมาจากวิถีของนักรบ
ญี่ปุ่นจะคิดว่า ไม่ใช่ชีวิตยืนยาว ถึงจะดี เขาจะเปรียบเทียบกับดอกซากุระที่บานออกมาแค่อาทิตย์เดียว แล้ว
ปลิวออกไป แต่มีความงดงามเต็มที่ของมัน แต่จะสั้น หรือยาว มิใช่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งเป็นวิธีคิดที่เปลี่ยนไป
เยอะ โดยวัดเป็นปริมาณเยอะ ในการวัดชีวิต หรือความยืนยาวของชีวิต ดังนั้นตัวชี้วัดในด้านคุณภาพ คืออายุ
ค่าเฉลี่ย เช่น คนในประเทศนั้น มีอายุยืนยาวกว่า ถือว่า เจริญกว่า มีการพัฒนามากกว่า แต่อีกด้านหนึ่ง มัน
ยาวหรือสั้น ผมคิดว่า สังคมคงไม่ได้ให้ความสำคัญถึงชีวิตที่ยืนยาวมากกว่า กับการมีชีวิตที่ดี
หากย้อนกลับไปทางพุทธอีก อาจจะมีทัศนะเช่นนี้อยู่ด้วยในบางลักษณะ เช่น ถ้าหากมีชีวิตที่ยืนยาวเป็นร้อย
เป็นพันปี โดยไม่เคยเข้าถึงนิพพาน ความเข้าใจสูงสุดของชีวิต มันก็ไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะชีวิตที่ยืนยาว
อย่างนั้น ตรงนี้เหมือนกับข้อโต้แย้งที่ยังมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน และเป็นข้อโต้แย้ง ที่มองจากมิติในเชิงปริมาณ
ของคุณภาพ ผมคิดว่า เป็นประเด็นร่วมสมัย ที่เรายังเจออยู่

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

พูดถึงความตาย และพูดถึงการเตรียมตัวตาย อย่างที่บอกไว้แล้ว คนที่เตรียมตัวตายมี 2 ประเภท คือประเภท
หนึ่งรู้ว่า จะตาย แต่ไม่ยอมตาย ก็ใช้ชีวิตอย่างแหลกลาญ สุดเหวี่ยง ตายแล้วจะไม่เสียตาย ส่วนอีกประเภทหนึ่ง
มีมรณสติ คือใช้ชีวิตทุกนาทีอย่างมีคุณค่า ก็แล้วแต่คนว่า คุณค่าของเขาจะเป็นอย่างไรบางคนก็จะไปอยู่กับคน
รัก และมองดูว่า คำว่า คัมคำมันคืออะไร แล้วมาเจอคำถามอาทิตย์ที่แล้วของลูกชายผมวัย ๑๑ ขวบ ถามผมว่า
คนเราเกิดมาเพื่ออะไร เขามาถามสิ่งที่ผมถนัด ดังนั้นผมจึงบอกเขาไปว่า ที่มาถามคือถามเอง หรือมีใครให้มา
ถาม เป็นการบ้านหรือเปล่า เขาก็บอกว่า ส่วนหนึ่งใช่ แต่เขาก็ตอบเพื่อน ๆ ไปแล้ว เขาตอบไปว่า เขาพิจารณา

แล้ว สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดมาในโลกนี้ มันมีประโยชน์ และทำหน้าที่ของมันทั้งสิ้น เช่น พืช ผัก ก็เป็นอาหาร ให้กับ
สิ่งมีชีวิตอื่น เนื้อก็ให้เป็นอาหารกับสิ่งมีชีวิตอื่นทุกอย่าง มีประโยชน์หมด เหลือแต่มนุษย์นี้แหละ มันจะเป็น
ประโยชน์อย่างไรดี ผมจึงตอบไปแบบโจ่ง ๆ ไปก่อน คือตอบแบบกรีกยุคที่มนุษย์เกิดมาเพื่อรักพระเจ้า
เพราะว่า สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นรักพระเจ้าไม่เป็น ให้เขาไปคิดว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตสิ่งเดียวที่รักพระเจ้า ทุก
ศาสนายกเว้นพุทธศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า ก็ยังต้องรักพระพุทธรูปเจ้าเลย กลับมาบอกว่า คำว่า คุ่มค่าแห่งชีวิต
เตรียมตัวตาย แล้วชีวิตแบบไหนมีคุณค่า เราจะทำอย่างไร ซึ่งผมก็มีคำตอบให้ลูกผมแล้ว แต่อยากจะฟัง
คำตอบของพวกเรา แล้วจะได้กลับไปตอบลูกได้

คุณมุกหอม

ความคุ้มค่าของชีวิต หรือคุณค่าของชีวิต คิดว่า แต่ละคนคงมีคำตอบแตกต่างกันไป ซึ่งเราต้องให้ความหมาย
ชีวิตและความตายของเราเอง

ส่วนคนเราเกิดมาเพื่ออะไร คงต้องบอกว่า ให้ใช้ชีวิตไปก่อน แล้วจะค่อย ๆ เรียนรู้ไปเอง เพราะว่า มันเป็นเรื่องที่
ทุกคน ต้องหาคำตอบเอง ไม่คิดว่า จะไปบอกใครได้

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ผมมีความรู้สึกจริง ๆ ว่า สมมติเราไปเผชิญกับความตายมาแล้ว เราก็รู้สึกว่า โชคดีมาก เพราะว่า เรามีชีวิตอยู่
ต่อ แล้วเราเลือกที่จะเฮฮาสุดเหวี่ยง หรือเลือกที่จะใช้ชีวิตแบบมีสาระมาก ๆ หรืออะไรก็แล้วแต่ ผมก็มี
ความรู้สึกว่า มันมีความเป็นไปได้ทั้งคู่ ที่ผมเห็นว่า มันเป็นเรื่องที่ประเด็นก็คือว่า คุณค่าของการตัดสินใจมัน
เหมือนกัน หมายความว่าก่อนหน้านี้ เรายังไม่ได้เลือกเลย ปล่อยให้ชีวิตเป็นไปโดยยังไม่ได้เลือก แต่เมื่อเราไป
เผชิญกับชีวิตที่ถูกตอกย้ำว่า จะอยู่ได้อีกชั่วคราว ไม่รู้จะตายเมื่อไร เราก็จะมาย้อนคิด แต่จะคิดอย่างไรก็
แล้วแต่ เพราะว่า แต่ละคนคิดไม่เหมือนกัน ผมจะรู้สึกว่า คนที่ได้ผ่านอย่างนั้น ไม่ว่า เขาจะคิดอย่างไร ผมว่า
น่าสนใจกว่าคนที่ใช้ชีวิตอยู่ไปวัน ๆ ที่ไม่ทันได้คิด

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ขอแลกเปลี่ยนนะค่ะ เจอหลานชายอายุใกล้เคียงกับลูกชายอาจารย์ เขาก็จะมาถามว่า มนุษย์มีประโยชน์อะไร
กับโลกบ้าง อายุเด็กคนนั้นราว ๑๓ ขวบ แล้วเขาก็พูดต่อไปว่า แล้วเขาควรจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อีกหรือเปล่า
หากไม่มีประโยชน์ ซึ่งเป็นคำถามที่ตอบยาก แต่ในแง่ของอาเอง อาคิดว่า ควรจะต้องอยู่ เพราะเราไม่ได้เกิดมา
คนเดียว เรายังอยู่กับคนรอบข้าง ชีวิตจึงไม่ได้ตัดสินใจด้วยตัวเราคนเดียว ต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย ดังนั้นการ
ใช้ชีวิตของเราอย่างไร ก็คงต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น คงต้องฟังเสียงคนอื่นด้วย แต่เขาจะคิดอย่างไรก็ไม่ทราบ
แต่เขาตั้งคำถามคล้าย ๆ กัน

และขอแลกเปลี่ยนความเห็นที่ว่า เราจะใช้ชีวิตคุ้มค่าแค่ไหน หากเป็นตัวเอง เราจะออกไปทางที่อยากจะไป ใช้
ชีวิตที่ไม่สนุกสุดเหวี่ยง ที่เราไม่ใช้ชีวิตอย่างนี้ เพราะว่า เรามีประสบการณ์ เคยดูแลผู้ที่ใกล้ตาย จะพบว่า คนที่
ใกล้จะตาย เขามีประสบการณ์ชีวิต ที่เราจะรู้เลยว่า หากเขาไม่เตรียมตัวมาก่อน เขาจะตื่นตระหนกทรมานมาก
เพราะภาวะใกล้ตายตรงจุดนั้น เป็นจุดที่สังขารจะแตก และความทรมานที่จะไป มันแก้กลำบาก ๆ รู้สึกทรมาน

และเขายังไม่อยากจะไป นั่นเป็นคนที่ได้เตรียมตัวตายมาแล้วถึง ๒ ปี เมื่อมาพบกับของจริง เขายังรับกับมันแทบไม่รอด เลยทำให้เรารู้สึกว่า เราอยากตายแบบที่บอกว่า ไปสู่ที่ชอบ ๆ เราต้องเตรียมเพื่อจะไปสู่จุดนั้นได้จริง ๆ ดังนั้นเป็นเรื่องของแต่ละคน มีชุดประสบการณ์ไม่เหมือนกัน บางคนก็คิดอยากสนุกสุดเหวี่ยง เพราะคิดว่าตายแล้วก็ดับ

คุณมุกหอม

ประเด็นที่โดยส่วนตัวนี้ เกี่ยวกับเรื่องตรงนี้ เผอิญคิดถึงตอนที่ดิฉันไปสวนโมกข์ครั้งแรก ไม่ได้สนใจเรื่องของอาจารย์พุทธทาส แต่ไปเพราะมีเพื่อนคนหนึ่ง เขามาตัวตายช้าแล้วช้าเล่า เพราะคำถามอันนี้ ชีวิตเกิดมาทำไม แล้วตอบไม่ได้ พอตอบไม่ได้เมื่อเจออะไร ก็เบื่อ เขาก็จะกรีดแขน ผูกคอ หรือกินยาฆ่าตัวตาย ๓ - ๔ ครั้ง กระทั่งเรารู้สึกว่า ทำไมมันต้องมีคำตอบอย่างนี้หรือเปล่า ดังนั้นจึงไปสวนโมกข์ เพื่อจะเอาคำถามนี้ ไปถามท่านอาจารย์พุทธทาสว่า เพื่อนคนนี้พยายามฆ่าตัวตาย กระทั่งเขาเบื่อไปเอง เพราะฆ่าเท่าไรก็ไม่ตายสักที สุดท้ายเขาก็เลิก เขาทำงานเงินเดือนสูง แต่เขาก็ใช้เงินมาก แต่ก็ไม่มีอะไรที่เขาจะพึงพอใจ จึงตั้งคำถามว่า ชีวิตเกิดมาทำไม วันหนึ่งเขาก็ไปสวนโมกข์ เขาไปคนเดียว เขายืนฟังพระพูดเกี่ยวกับชีวิต เขาฟังจากคำตอบแล้ว มันมาชัดเจนอะไรบางอย่าง ที่เขาแสวงหาอยู่ เขารู้สึกหยุด และไม่ได้ฆ่าตัวตาย และรู้สึกว่า ชีวิตเขาเป็นปกติมากขึ้นกว่าการจมดิ่งกับคำตอบที่ใช้หรือเปล่านั้น

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

ในเมื่อเราไม่รู้ว่ มนุษย์ที่เราเกิดมาแต่ละคน เราไม่รู้ว่ เกิดมาเพื่ออะไร แต่คำถาม มนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร ถ้าหากเรายังไม่รู้ ก็คงต้องมีชีวิตต่อไปอย่างที่มีมุกหอมบอก แต่หากต้องมีเงื่อนไขให้สังคมเป็นสังคมเปิด ที่จะทำให้พวกเราได้ถกเถียงและถาม เพื่อจะตอบคำถามให้กับเรา และคนอื่นด้วย สรุปว่า มีค่าอย่างไร ในการอยู่ในโลกนี้ ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพ อาจจะไม่เป็นเป้าหมายสูงสุด แต่เป็นเป้าหมายพื้นฐานเป็นเงื่อนไขให้ทุกคนแสวงหาคำตอบได้

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ในทางพระพุทธศาสนา อิสรภาพและเสรีภาพเป็นเรื่องสำคัญมาก เขาบอกว่า มนุษย์แต่ละคนจะบรรลุสิ่งสูงสุดที่ตัวเอง เชื่อถือได้ สังคมต้องมีเสรีภาพ ถ้าไม่มีจะทำให้มนุษย์ ไม่สามารถพัฒนาประสิทธิภาพ ตามความเชื่อของตัวเองได้

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

เรามามองว่า ความเป็นมนุษย์ไม่สามารถกะเกณฑ์ ให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งล่วงหน้าได้ คือมันมีสถานะที่จะไปเป็นบางอย่างอยู่ตลอดเวลาเป็นปลายเปิด ชีวิตเป็นชีวิตปลายเปิด คือคุณต้องไปแสวงหาเอาเอง มันไม่ได้มีกะเกณฑ์ว่า จะต้องเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ ดังนั้นเงื่อนไขทางสังคม จะมีส่วนอยู่อย่างมาก ดังนั้นด้านหนึ่งจะมีความพยายาม จะนิยามอย่างโน้นอย่างนั้นแน่นอนตายตัว มันจะเป็นปัญหาและอุปสรรค อย่างเช่น ชีวิตคืออะไร แล้วเกิดมีคนมาบอกว่า ชีวิตเป็นอย่างโน้นอย่างนี้แล้ว อันนี้มันลำบาก เพราะมันทำให้ชีวิตปลายปิด คือปิดความ

เป็นไปได้อย่างอื่น ๆ ทั้งหมด ผมคิดว่า มนุษย์มันไม่มีธรรมชาติอย่างนั้น ดังนั้นคำถามทำนองนี้ เป็นเรื่องของการแสวงหาของแต่ละคน

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

ไม่ว่าใครจะแสวงหาอะไร คงไม่มีใครปฏิเสธสิ่งที่เขาจะเป็นได้ดีที่สุด เพราะว่า สรรพสิ่งทั้งหลาย ที่มันอุบัติขึ้นในโลกนี้ เมล็ดพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ฝังลงอยู่ในดินโดยไม่ได้ทำอะไร มันก็จะขึ้น และเติบโตให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทุกสิ่งมันโตและเจริญ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เราจะไม่รู้คำตอบคืออะไร แต่เราจะทำอะไร เพื่อให้สิ่งที่เป็นตัวเราให้สมบูรณ์ที่สุดก่อนที่จะตาย ผมไปจำมาจากอริสโตเติลบอกไว้ว่า มนุษย์ทั้งหลาย ที่เกิดมา จะต้องพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์แบบที่เป็นไปได้ ดังนั้นเมื่อเราไม่รู้ ว่า คำตอบของเราคืออะไร เราควรจะสร้างเงื่อนไขให้ทุกคนบรรลุในสิ่งที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุด ที่เขาจะเป็นไปได้ จะเป็นนักข่าว ก็เป็นนักข่าวที่ดีที่สุด นักการเมืองก็ให้เป็นนักการเมืองที่ดีที่สุด มันจะต้องมีคำตอบได้ อย่างน้อยเราก็เป็นพลเมืองที่ดีที่สุด

คุณมุกหอม

ฝากบอกลูกอาจารย์ใหม่ ว่า มันก็เป็นเช่นนั้นเอง

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ผมนึกถึงสมุดที่เราแสดงกันในงานวันนี้ ท่านอาจารย์เขียนไว้ว่า มันมีสภาวะอย่างหนึ่ง มันเกินวิสัยบัญญัติ เมื่อเราพูดถึงชีวิตคืออะไร มันจะตกอยู่ในข่ายของพวกนี้ มันเกินไปกว่าที่เราจะบัญญัติ มันจะไปลดความอหังการของมนุษย์ลงได้ เพราะว่า มันมีบางเรื่อง ที่เรามักจะคิดว่า มีปัญญาจะไปบัญญัติมัน เช่น ให้นิยามกับมัน หรือตัดสินกับมันว่า ควรจะเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ แต่ว่า ความเป็นจริงคือ เราไม่รู้เยอะกว่าที่เราจะรู้ ผมมีหนังสือเล่มหนึ่งที่มันเปรียบเทียบกับปรัชญาวิทยาศาสตร์ ถ้าจะถามว่า จักรวาลเกิดขึ้นได้อย่างไร มันดำรงอยู่เพื่ออะไร ถ้ามาถามพวกเราที่เป็นมนุษย์ให้เปรียบเทียบกับที่เราไปถามตัวสลิมนั้นเตอร์ หรือไปถามกบถามเขียดว่า โลกนี้มันเป็นอย่างไร คือสติปัญญาของเรา เท่ากับกบ เขียด ที่จะเห็นทั้งหมดของโลก แต่มันเป็นความอหังการของมนุษย์ต่างหาก ที่อยากจะรู้ว่า จักรวาลเกิดขึ้นมาเพื่ออะไร และเราจะมีชีวิตอยู่ตรงไหนของจักรวาล เรามีเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร มันเป็นเรื่องที่เกินวิสัยแห่งการบัญญัติ

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ฟังที่คุณหมอและอาจารย์ไชยันต์พูดมานี้ ทำให้นึกถึงหลายคำตอบของอาจารย์พุทธทาส จะคล้าย ๆ โดยบังเอิญ หรือเปล่าก็ไม่ทราบ เพราะท่านพุทธทาสบอก อย่าทำอะไรให้มันตายตัว เพราะมันจะไปบีบคั้น หรือจำกัด ใน การที่คนอื่นจะมีพื้นที่ได้ ดังนั้นท่านจึงให้ความสำคัญพระพุทธรูปศาสนา กับนิยายอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะนิยายที่ให้ ความสำคัญที่ต่างฝ่ายต่างสามารถให้ความหมายแก่ตัวเองได้ และสามารถพัฒนาไปสู่โอกาสที่ทุกคนมี ประโยชน์ร่วมกันได้

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

อันนี้เด่นชัดเลย ผมคิดว่า ตรงนี้เป็นจุดเด่นที่ท่านตีความ มันหมายถึงปลายเปิด เพื่อให้ตีความต่อไปได้ ซึ่งก็ต้องกลับไปดูประวัติศาสตร์ว่า เมื่อท่านให้มิติต่อพระพุทธศาสนา และศาสนามีปฏิกิริยาอย่างไรบ้าง หรือแม้แต่การนำเอาพระพุทธศานิกายอื่นเข้ามา ซึ่งท่านก็เป็นผู้แปลคำสอนของศาสนาพุทธมา อันนี้เป็นมรดกอันหนึ่ง ที่ผมคิดว่า ทำให้ความเป็นอะไรใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

โดยส่วนตัว หากเราอ่านงานของท่าน เราจะบอกว่า เป็นการตีความของเราเอง แม้กระทั่งความตาย ท่านก็ตีความในบริบท ที่ท่านต้องการสื่อกับการแพทย์สมัยใหม่ ท่านก็เลยให้นิยามความตายอย่างเช่น อย่าหอบ สังหารหนีความตาย การแพทย์สมัยใหม่ ใช้ทรัพยากรของคนอื่นเยอะมาก

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

อย่างนี้ชัดเจนครับ ในสหรัฐ ผู้ป่วยที่ไปรักษาที่โรงพยาบาล จะมีค่าใช้จ่ายของประเทศมาก ในสหรัฐ จะมีการคิดเรื่องความตาย หลักใหญ่จะใช้ทางชีววิทยา หรือใช้ทางการแพทย์เป็นหลัก ดังนั้นผู้ป่วยที่สหรัฐ จะมีค่าใช้จ่าย ๗๐ % ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของประเทศในแต่ละปี และจะถูกใช้ไปใน ๖ เดือนสุดท้ายของชีวิตของทุกคน คือส่วนใหญ่ค่าใช้จ่ายส่วนนี้ จะถูกใช้ชดเชยกับความตาย คือเมื่อมีความเป็นไปได้ ก็จะถ่วงไป พอเข้าไอซียู ทุก ๆ คนจะไปตายในไอซียู ซึ่งหมายความว่า ไม่มีความเป็นไปได้อื่น ๆ มากเท่าไร หากจะเปรียบเทียบว่า หากจะต้องเซ็นทุกความตายมาเข้าห้องไอซียูหมด ซึ่งพอเข้ามาตรงนี้ ค่าใช้จ่ายมันจะสูงมหาศาล ถ้าเราจะไม่เป็นนักเศรษฐศาสตร์จนเกินไป อย่างน้อย ๆ เราก็อดเป็นห่วงว่า มีอย่างอื่น ที่ทำแล้ว มันมีความหมายกับชีวิตผู้คนมากน้อยอย่างไร

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ที่จริงอาจารย์พุทธทาสพูดกับแพทย์ผู้รักษาว่า ท่านอายุ ๘๐ กว่า ทำไมต้องเอาทรัพยากรมาใช้กับพระแก่ ๆ ทำไมไม่เอาทรัพยากรนี้ไปใช้ช่วยคนอื่น คนยากจนที่ไม่มีโอกาส ซึ่งดิฉันคิดว่า ท่านพยายามโต้ตอบความหมายที่ย้อยู่กับความตาย ยิ่งฟังจากคุณหมอ ทรัพยากร ซึ่งควรจะไปช่วยคนในโลกที่ 3 ที่ตายด้วยโรคพื้น ๆ แต่กลับมาย้อยู่กับความตาย แม้ฟื้นขึ้นมา คุณภาพชีวิต อาจจะไม่ดีนัก

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ประเด็นนี้ เป็นประเด็นยากที่จะตัดสิน เพราะว่า ที่หน้าห้องไอซียู ก็มีการถกเถียงกันอย่างหนัก เช่น กรณีของท่านเท่าที่ทราบ เพราะคิดจะเปิดกระโหลก เพื่อผ่าท่านตีหรือไหม ทางทางการแพทย์คิดว่า แม้มีความหวังเล็กน้อยก็ต้องทำ เพราะเห็นคุณค่าของท่าน ไข้ว่า จะเห็นท่านเป็นเครื่องทดลอง แต่ว่าหากคิดอีกด้านหนึ่ง ท่านก็เป็นคนบอกเองว่า หากผ่าตัดแล้วฟื้นขึ้นมา แล้วมาทำหน้าที่ อย่างที่อาจารย์ว่า อยากจะทำหน้าที่ให้ต่อไปได้เรื่อย ๆ อีกด้านหนึ่งที่อยากจะเน้นคือ หลังความตายของท่านพุทธทาส ผ่านเวลามาระดับหนึ่ง ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ผมอยากจะบอกว่า กรณีความตายของท่านพุทธทาส จะเป็นส่วนสำคัญในประเด็นที่ถกเถียงกันเรื่องความตาย มันมีรูปธรรม ถกเถียงกันมากขึ้น และเกิดการเรียนรู้ กรณีที่ท่านถูกนำตัวมาจาก

สวนโมกข์แล้วมาที่โรงพยาบาลศิริราช ทำให้ความตายของท่านมีปฏิสัมพันธ์ กับการแพทย์สมัยใหม่ อย่างถึงพริกถึงขิง นับจากวันนั้นมาถึงวันนี้ มันมีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการมองการแพทย์อย่างหนึ่ง เช่น กรณีการตายของคุณสุภาพร พงศ์พุกข์ ที่คล้ายกันเขาป่วยเป็นมะเร็ง แต่ไม่ยกรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ เขาพยายามจะตายให้ดีที่สุดที่เขาจะตายได้ สมัยท่านพุทธทาส หมออยากให้นอนหลับ ในเวลาที่ท่านมีอาการไม่ดี พอให้นอนหลับ ท่านก็เกิดอาการเบลอ ซึ่งท่านไม่ต้องการ ท่านต้องการตายอย่างดีมีสติสมบูรณ์ ซึ่งก็เป็นแนวคิดการตายแบบหนึ่ง

กรณีการตายของคุณสุภาพร แพทย์ที่ไปดูแลคือ คุณหมอเต็มศักดิ์ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขาก็คุยกับผู้ป่วยเยอะ พอเขาเห็นว่า เป็นสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการ เขาก็ปรับระดับยาที่ลดความปวด ที่จริงเป็นมะเร็งจะปวดมาก ก็จะมียาแก้ปวด ซึ่งจะไปกดความตื่นตัวในด้านสติ ถ้าเราให้ขนาดยามาก คนไข้จะเบลอ ตรงนี้คุยกันได้ มีการปรับขนาดยา ซึ่งมันมีเทคนิค ปรับให้เหมาะสม คือไม่ให้ปวด และไม่ให้เป็นเบลอ อย่างนี้ทำได้ คือมันเกือใกล้กันได้ เราได้เรียนรู้ได้ กรณีนี้ เมื่อเขาอยากมีสติ เขาจะตามลมหายใจอยู่ตลอดเวลา ทางแพทย์เรารู้ว่าเมื่อมะเร็งมันไปกดทับไขสันหลัง ลูกกลมไปมาก ๆ การหายใจจะติดขัด และตามลมหายใจไม่ได้ ซึ่งก็ต้องใช้วิธีอื่น คือเคาะระฆัง เพื่อให้มีสติตามเสียงที่ได้ยิน จนกระทั่งดับไป ผมคิดว่า ความเข้าใจระหว่างกันในลักษณะเช่นนี้ ในทางการแพทย์มีการต่ออายุไป เขาจะไม่ตอบว่า ต่ออายุไปทำไม และจะไม่บอกว่า ตายดีจะตายอย่างไร จะขึ้นอยู่กับแต่ละคนที่จะตาย ตายดีในความหมายของเขาเป็นอย่างไร ที่ผมอยากจะเห็นการแพทย์ในอนาคต คือหันมาสนใจมุมมอง หรือความคิดของคนตายที่กำลังจะตาย และสามารถที่จะให้เขาตายได้ดี เพราะเรามีโอกาสตายครั้งเดียว ถ้าตายครั้งนี้ไม่ดี จะขอตายใหม่ก็ไม่ได้ เหมือนแต่งงานนะครับ

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

ประเด็นสุดท้ายที่คิดว่า เกี่ยวข้องโดยตรง คือมักจะมีคนพูดเสมอว่า คนที่มักจะพูดถึงความตาย ส่วนใหญ่จะอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป จะพูดถึงเรื่องความตายแล้ว เริ่มคิด เริ่มประกันชีวิตแล้ว ถ้าสมมติเราคิดว่า การใช้ชีวิตหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตเป็นเรื่องสำคัญ ทำอย่างไรถึงทำให้คนรุ่นใหม่ ได้คิดเรื่องพวกนี้บ้าง อยากจะลองฟังวิทยากรดูว่า เราจะทำอย่างไร ให้คนรุ่นใหม่ หันมาสนใจกับเรื่องพวกนี้

คุณมุกหอม

ต้องออกตัวก่อนว่า ไม่ใช่คนรุ่นใหม่ค่ะ ไม่รู้สิคะ จะเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่แต่อย่างไร แต่ว่าจะพยายามตอบว่า จะทำอย่างไรให้คนรุ่นใหม่ สนใจความตาย คิดว่า เขาไม่สนใจวัยรุ่นยังไม่สนใจ จะเหมือนเป็นธรรมชาติ

แต่ถ้าจะทำคือ การสอดแทรกเข้าไปในการเรียน แต่โดยธรรมชาติแล้ว คนที่สนใจความตาย จะเป็นคนกลุ่มน้อย ถ้าไม่นับผู้อาวุโสทั้งหลาย ที่ใกล้แล้ว แต่วัยรุ่นหรือพื้นฐานชีวิตที่ยังไม่มา ก็ดูเป็นสิ่งที่ไกลตัว เป็นแต่จะเผชิญเหตุการณ์เฉียดตาย หรือญาติพี่น้องตาย อาจจะเป็นตัวกระตุ้นเขาขึ้นมาบ้าง

นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ผมกลับคิดว่า เด็ก ๆ หรือวัยรุ่น อาจจะไม่ต้องตรึงกับความตาย เพราะด้านหนึ่งของชีวิต เขายังไม่ผูกพันกับอะไร และไกลตัวเขามาก และชีวิตเขายังมีความสุข
อย่างวัยรุ่นญี่ปุ่น มีชีวิตย่ำคิดย่ำทำกับความตาย กลายเป็นแสวงหาความตาย ที่มันดูเหมือนแปลกประหลาด กลายเป็นตรงข้ามกัน แล้วกลายเป็นลัทธิหนึ่งขึ้นมา
ผมมีหนังสือเล่มหนึ่งเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงความคิด และความตายในตะวันตก หนังสือเล่มนี้ถูกอ้างอิงเยอะ พูดถึงทัศนะเกี่ยวกับความตายในสังคมตะวันตก ก็มีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ จากเดิมที่เขาใช้คำว่าความตายที่ไร้พิษสง เพราะชีวิตมันไม่มีอะไรเป็นหลักประกันเลย โรคระบาดก็เยอะ ตายเป็นเรื่องธรรมดาอย่างคริสต์ถือความตายเป็นความล้มเหลว ความตายไปเกี่ยวข้องกับบาป กระทั่งเหมือนกับที่อาจารย์ไชยันต์พูดไว้ ความตายเป็นเรื่องที่กะเกณฑ์คำนวณได้ มันควรจะตายเมื่อไร มันตายโดยไม่มีเหตุผล มันไม่ควรตายเมื่อตายก็น่ารังเกียจ สมควรจะแก้ให้มันตายอย่างมีเหตุผลสมควรตาย การมีเหตุผลสมควรตาย เป็นความคิดของคนสมัยใหม่ กระทั่งหลังยุคสมัยใหม่ ถือความตายเป็นแบบเบ็ดเสร็จ คือต่างคนต่างแสวงหาความหมายของความตายกันเอง ซึ่งในสังคมไทย ยังไม่มี

ดร.ไชยันต์ ไชยพร

อย่าไปให้คนรุ่นใหม่มาสนใจความตายเลย เพราะมันไม่เป็นวัยเหมือน 40 up ความรู้สึกของเรา 3 คนไม่รวมมุกหอม มันเป็นเรื่องของวัยจริง ๆ วัย ๒๕ เบญจเพส กินเท่าไร เทียวเท่าไร ก็ไม่เหนื่อย โอกาสพลาดพลั้งก็เลยสูง เป็นเรื่องของชีวิตวิทยารัตนดา จะให้เขาไปคิดเหมือนอย่างการไปนอนในโลงเหมือนกับคุณสว่าง นั่นเป็นการเตรียมตัวตายตามตัวอักษรเลย ดีที่ให้เขาคิดอย่างพาเขาไปงานศพ ให้เขารูัจจริงชีวิต เลี้ยงสัตว์ เมื่อสัตว์ตาย เขาก็เสียใจไปเป็นเรื่องธรรมดา ส่วนใหญ่สมัยนี้ เป็นครอบครัวเร่งด่วน เมื่อไปงานศพ เราก็คงไม่พ่วงลูกไป เพราะเราต้องรีบไปรีบมา แต่หากเราจะพาไป จะทำให้เขารู้ว่า เมื่อคนรักจากไป เขาจะไม่โศกเศร้า อย่าไปให้เขามานั่งอ่าน นั่งคิดเลย วัยเขาไม่ใช่

แต่ขณะเดียวกัน คนสูงวัยอย่างพวกเรา ๓ คนต้องคิดจะเตรียมตัวตายอย่างไร ไม่ให้สุดโต่ง คือต้องสร้างสรรค์ให้เต็มที่ด้วย ที่จริงมันก็ขัดแย้งกันในตัวเอง คือบางคนก็เตรียมตัวตายแล้ว ยังเตรียมสุดโต่งเหมือนตายแล้วเหมือนก่อนกิน คือกินอะไรก็น้อย เราจะทำอย่างไรให้มีการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง คือก้าวไปข้างหน้าเพื่อพัฒนา หรือสร้างสรรค์ สิ่งที่เราอยากจะทำกับการมีสติคือให้หนึ่ง เหมือนกับการทำตัวให้เหมือนกับลูกบอล ที่มันหมุนตัวอย่างแรง การหมุนของมันคือการทำให้เต็มที่ แต่ลูกบอลที่มันหมุน มันก็อยู่กับที่ได้ด้วย มันเป็น ๒ ธรรมชาติที่ขัดแย้งกัน มันมีในโลกนี้ ทุกชาติทุกภาษามันแปลก ชอบเปรียบเทียบวิญญานเป็นกลม ๆ ทำไมวิญญานเขาไม่ทำเป็นสัญลักษณ์เป็นรูปสามเหลี่ยม หากเป็นสี่เหลี่ยมไม่ได้ ก็เป็นลูกอุกาบาตรเลย ต้องเป็นวงกลมดังนั้นมันต้องหมุน มันหมุนไปข้างหน้า แล้วเราก็นิ่งได้ด้วย ทำอย่างไรให้คิดดู แต่ผมรู้คำตอบที่จะไปบอกลูกแล้วว่า ชีวิตมันเหมือนเกมส์เพลย์ สเตชั่น คือถ้าเราเล่น แล้วบังเอิญตั้งค้หมดเสียก่อน หากเราตีใจมากที่ชนะ หรือกำลังแพ้ ทำให้เราไม่สามารถเล่นต่อได้ เราจะเสียใจมาก เพราะเงินมันหมด หากเล่นอยู่ที่บ้าน ซึ่งไม่เกี่ยวกับเงินหมด เล่นได้ตลอด แต่พอจะปิดไฟชะอย่าง เพราะถ้าหนูไม่เตรียมใจ พ่อจะกระชากปลั๊กไฟ หนูก็จะชักดิ้นชักงอเหมือนดวงวิญญานเมื่อก็ หรือบางครั้งถ้าพ่อไม่ชักปลั๊ก แต่ไฟฟ้าบางทีก็ดับ ถ้าไฟฟ้าไม่ดับ

หนูซ็อกไปเอง คือเกมสมันไม่ดับ แต่หนูก็ดับไปเอง ชีวิตเหมือนเกมส์ คือต้องเตรียมใจให้ดี แต่จะบอกไม่ให้เล่น ก็ไม่ได้เพราะหนูเข้ามาในเกมส์ชีวิตเสียแล้ว

ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์

คำอธิบายของอาจารย์น่าสนใจ คือวัยรุ่น เราจะไปพูดความตายก็คงไม่สนใจ เหมือน 20 ปีที่แล้ว เราก็คงเช่นเดียวกัน แต่เราก็เปิดโอกาสให้เขาเรียนรู้วัฒนธรรม และเป็นวัฒนธรรมที่ประยุกต์ด้วย คงจะเป็นอย่างเดิมไม่ได้อีกแล้ว การเสวนาวันนี้ขอจบเพียงเท่านี้

จ บ